

УДК 342.92

DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.7.31>**Денис Савчук,**

директор

Фахового коледжу економіки, права та інформаційних технологій

ПЗВО «Кам'янець-Подільський податковий інститут»

ПРИНЦИПИ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ПРИМУСУ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ

У статті досліджено питання вихідних положень регулювання застосування заходів примусу правоохоронними органами. Встановлено, що принципи застосування заходів примусу доцільно класифікувати на загальні і спеціальні. Загальні принципи стосуються всієї діяльності правоохоронних органів, а не тільки застосування примусових заходів, та охоплюють об'єктивно сформовані закономірності, традиції, правові норми та етичні правила, які поступово усталилися у сфері поліцейської діяльності й покликані забезпечувати стабільність та ефективність функціонування апарату правоохоронних органів, серед яких важливими є принцип верховенства права; принцип гуманізму; принцип недискримінації; принцип відкритості та прозорості.

Обґрунтовано, що діяльність посадових осіб по застосуванню заходів примусу будується також на спеціальних принципах, які притаманні тільки цьому аспекту діяльності правоохоронних органів і є похідними від загальних принципів. Їх перелік включає в себе принцип стримування діяльності правоохоронця; принцип заподіяння якнайменшої шкоди; принцип пропорційності (співрозмірності); принцип достатності заходу примусу.

Зроблено висновок, що втілення ідеї пріоритету прав і свобод людини у вітчизняну правову дійсність загалом та діяльність правоохоронних органів зокрема поставило на порядок денний удосконалення принципів застосування заходів примусу. Вони є вихідними позиціями, базовими настановами, на яких заснована не тільки правозастосовна діяльність правоохоронців, але і законодавча діяльність. Саме тому їх подальше наукове дослідження, обґрунтування та аналіз стануть основою для оптимізації правозастосування у відповідній сфері, що призведе до подальшої демократизації суспільства і формування правової держави.

Ключові слова: принципи, принцип верховенства права, принцип гуманізму, принцип недискримінації, принцип відкритості та прозорості, принцип стримування діяльності правоохоронця, принцип заподіяння якнайменшої шкоди, заходи примусу, принцип пропорційності (співрозмірності), принцип достатності заходу примусу.

Постановка проблеми. Працівникам правоохоронних органів державною надані повноваження щодо охорони громадського порядку, попередження та припинення правопорушень, боротьби зі злочинністю тощо аж до застосування заходів примусу (вогнепальної зброї, спеціальних засобів та фізичної сили), але жодні повноваження не можуть бути свавільно використані та застосовані. Тому при застосуванні заходів примусу в цій галузі правоохоронної діяльності існує певний правовий регулятор. Одним із важливих елементів такого регулятора є сукупність вихідних та базових ідей, які лежать в основі такої діяльності, тобто принципи, на яких вона базується. Сукупно ці принципи визначають і розкривають специфіку цієї діяльності порівняно з іншими видами діяльності тих же правоохоронних органів.

Міжнародно-правове регулювання відповідних принципів складає сукупність норм м'якого та жорсткого права, до якого варто

віднести Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку [1]; Основні принципи застосування сили і вогнепальної зброї посадовими особами по підтриманню правопорядку [2], Мінімальні стандартні правила поводження з в'язнями [3]; Конвенцію проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання [4].

Всі вони закріплюють загальний порядок розроблення національних правових норм щодо застосування сили та вогнепальної зброї працівниками правоохоронних органів, а при розробці таких норм і положень законодавцем необхідно враховувати етичні питання, пов'язані із застосуванням сили і вогнепальної зброї. Абсолютно справедливо зазначається, що закони, які регулюють відповідну діяльність, мають бути обов'язково гармонізовані з домінуючими суспільними цінностями, а концептуальним ядром має стати безумовне визнання примату прав

і свобод людини та громадянина в публічно-правових відносинах [5, с. 191].

До законодавчих актів вітчизняного права слід віднести Закони України «Про Національну поліцію», «Про попереднє ув'язнення», «Про Національну гвардію України», «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України» тощо.

Відповідно до традиційних підходів щодо класифікації принципів принципи застосування заходів примусу правоохоронними органами доцільно класифікувати на загальні і спеціальні. Загальні принципи стосуються всієї діяльності правоохоронних органів, а не тільки застосування примусових заходів, та охоплюють об'єктивно сформовані закономірності, традиції, правові норми та етичні правила, які поступово усталилися у сфері поліцейської діяльності й покликані забезпечувати стабільність та ефективність функціонування апарату правоохоронних органів [6, с. 137]. Серед них виділяють такі:

- принцип верховенства права;
- принцип гуманізму;
- принцип недискримінації;
- принцип відкритості та прозорості.

Дотримання принципу верховенства права при застосуванні вогнепальної зброї, спеціальних засобів і заходів фізичного впливу має широкий зміст. Це пов'язано з тим, що загалом зміст принципу верховенства права є широким. Відповідно до його положень людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави.

Однак цей принцип охоплює не лише змістовний аспект (правове відношення між людиною і державою на засадах визнання людини вищою соціальною цінністю), але й процедурний аспект, який базується на вимогах відповідності правотворчої та правозастосовної практики певним стандартам: заборона зворотної дії закону, вимога ясності та несуперечності закону; вимога щодо однакового застосування закону; застосування примусових заходів виключно на підставі закону [7, с. 10].

Тому цей принцип полягає в неухильному дотриманні посадовими особами підстав застосування заходів примусу, які чітко окреслені законами України, є вичерпними і розширенню не підлягають, а також в обов'язковому виконанні ними низки процесуальних умов, певних обмежень і заборон [8, с. 160]. Також працівники правоохоронних органів при здійсненні своїх функцій зобов'язані, наскільки це можливо, використовувати ненасильницькі засоби до вимушеного застосування сили або вогнепаль-

ної зброї. Вони можуть застосовувати силу і вогнепальну зброю тільки в тих випадках, коли інші засоби виявилися неефективними або не дають надії на досягнення бажаного результату [9, с. 10]. Одним із виявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства [10].

Принцип гуманізму при застосуванні сили полягає у визнанні вищої соціальної цінності людини. Згідно з міжнародними нормами посадові особи із підтримання правопорядку не застосовують вогнепальної зброї проти людей, за виключенням випадків самооборони або захисту інших осіб від неминучої загрози смерті або серйозного поранення. Принцип гуманного ставлення до людини не залежить від того, є особа правопорушником чи ні: якщо внаслідок застосування сили чи вогнепальної зброї правопорушник був поранений, працівник органів внутрішніх справ повинен надати йому першу долікарську допомогу.

Принцип недискримінації (рівного ставлення) закріплений у ст. 21 Конституції, згідно з якою всі люди є вільні і рівні у своїй гідності і правах. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. При вжитті заходів примусу не допускаються будь-які привілеї окремих громадян чи груп громадян тощо.

Принцип відкритості та прозорості передбачає надання можливості всім зацікавленим особам отримувати достовірну інформацію про діяльність органу, інформацію, яка безпосередньо зачіпає права, за винятком тієї, доступ до якої обмежено законом. Цей аспект діяльності посадових осіб, на мою думку, має подвійне значення. По-перше, діяльність по застосуванню заходів примусу повинна бути гласною, тобто жоден нормативний акт, який регламентує порядок і підстави застосування заходів примусу, не може не бути загальнодоступним і проходити під грифами «для службового користування» чи «таємно». По-друге, якщо внаслідок застосування вогнепальної зброї, спеціальних засобів або заходів фізичного впливу є загиблі або постраждалі, то мають бути негайно повідомленими родичі або близькі постраждалих.

Інформування громадян із загальних питань також відбувається завдяки засобам масової інформації, інформаційно-комуніка-

ційній мережі Інтернет, шляхом звітів посадових осіб перед представницькими органами державної влади, органами місцевого самоврядування, громадянами [11, с. 180]. Крім цього, правоохоронні органи приймають звернення від громадян. Абсолютно погоджуюся з думкою, що відомості про рівень злочинності, а також про кількість вчинюваних адміністративних правопорушень мають перебувати у відкритому доступі з метою інформування громадян про ситуацію в цій сфері. Важливо також узагальнювати та оприлюднювати інформацію про причини та умови, які сприяють вчиненню правопорушень, заходи, яких було вжито щодо їх усунення, що фактично не здійснюється [12, с. 41].

Діяльність посадових осіб по застосуванню заходів примусу будується і на спеціальних принципах, які притаманні тільки цьому аспекту діяльності правоохоронних органів і є похідними від загальних принципів. Ці принципи не названі в законодавстві, хоча опосередковано відображені в ньому. Так, у ст. 29 Закону «Про Національну поліцію» визначено, що поліцейський захід застосовується виключно для виконання повноважень поліції, він має бути законним, необхідним, пропорційним та ефективним.

Спираючись на зміст правових актів, які аналізуються, можна окреслити чотири спеціальних принципи:

- принцип стримування діяльності правоохоронця;
- принцип заподіяння якнайменшої шкоди;
- принцип пропорційності (співрозмірності);
- принцип достатності заходу примусу.

Принцип стримування – посадові особи з підтримання правопорядку при здійсненні своїх функцій, наскільки це можливо, використовують ненасильницькі заходи. Перевага повинна віддаватися ненасильницьким заходам: роз'яснення суті правопорушення, прав на застосування сили та можливих наслідків такого застосування, попереджувальні жести і вигуки, вимога зупинити транспортний засіб, використання технічних засобів, які обмежують пересування тощо [13].

Зброя та фізична сила можуть застосовуватися тільки в крайньому випадку, якщо інші способи не забезпечили виконання покладених на них обов'язків. У ч. 4 ст. 29 Закону України «Про Національну поліцію» визначено, що обраний поліцейський захід є необхідним, якщо для виконання повноважень поліції не можливо застосувати інший захід або його застосування буде неефективним,

а також якщо такий захід заподіє найменшу шкоду як адресату заходу, так і іншим особам.

Крім того, принцип стримування як причинно-наслідковий зв'язок відбивається і у більш поширеному використанні засобів індивідуального захисту, використання яких не є застосуванням заходу примусу. Так, ч. 6 ст. 42 Закону «Про Національну поліцію» та ч. 6 ст. 15 Закону «Про Національну гвардію» визначено, що не є заходом примусу використання засобів індивідуального захисту (шоломів, бронезилетів та іншого спеціального екіпірування).

Зміст принципу заподіяння якнайменшої шкоди полягає в тому, що в разі неможливості уникнення застосування заходів примусу, вони не повинні перевищувати міри, необхідні для виконання покладених на посадову особу обов'язків, мають зводитися до мінімуму можливості завдання шкоди як здоров'ю і майну правопорушників, так і інших громадян. Адже застосування заходів примусу не є санкцією за вчинене діяння, воно повинно переслідувати єдину мету – припинити правопорушення, завдаючи при цьому мінімальної шкоди.

Для забезпечення якнайменшої шкоди працівникам правоохоронних органів заборонено:

1) наносити удари гумовими (пластиковими) кийками по голові, шиї, ключичній ділянці, статевих органах, попереку (куприку) і в живіт;

2) під час застосування засобів, споряджених речовинами сльозогінної та дратівної дії, здійснювати прицільну стрільбу по людях, розкидання і відстрілювання гранат у натовп, повторне застосування їх у межах зони ураження в період дії цих речовин;

3) відстрілювати патрони, споряджені гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, з порушенням визначених технічними характеристиками вимог щодо відстані від особи та стрільби в окремі частини голови і тіла людини;

4) застосовувати водомети за температури повітря нижче +10°C;

5) застосовувати засоби примусової зупинки транспорту для примусової зупинки мотоциклів, мотоколясок, моторолерів, мопедів, транспортного засобу, що здійснює пасажирські перевезення, а також застосовувати такі засоби на гірських шляхах або ділянках шляхів з обмеженою видимістю, залізничних переїздах, мостах, шляхопроводах, естакадах, у тунелях;

6) застосовувати кайданки більше ніж 2 години безперервного використання або

без послаблення їх тиску (ч. 4 ст. 45 Закону «Про Національну поліцію», норми якого поширюються й на інші органи при застосуванні заходів примусу). Також забороняється застосовувати і використовувати вогнепальну зброю в місцях, де може бути завдано шкоди іншим особам, крім випадків необхідності відбиття нападу, якщо небезпека за таких обставин не могла бути усунута іншими засобами, а заподіяна шкода є значно меншою, ніж відвернута (ч. 4 ст. 18 Закону України «Про Національну гвардію»).

До принципу мінімізації шкоди належить також і заборона застосовувати заходи фізичного впливу, спеціальні засоби, службових собак і вогнепальну зброю до жінок з явними ознаками вагітності, осіб похилого віку або осіб із вираженими ознаками інвалідності та малолітніх, крім випадків вчинення ними групового нападу, що загрожує життю і здоров'ю людей.

В окремих випадках законодавством України передбачається і диференційований підхід до спричинення якнайменшої шкоди здоров'ю, причому саме правопорушника, в результаті застосування заходів безпеки в місцях позбавлення волі та попереднього ув'язнення. «У разі неможливості уникнути застосування заходів фізичного впливу, вони мають зводитися до завдання якнайменшої шкоди здоров'ю правопорушників» (ч. 3 ст. 18 Закону «Про Національну поліцію», ч. 4 ст. 106 Кримінально-виконавчого кодексу).

Принцип пропорційності (співрозмірності) полягає у тому, що за неможливості уникнення застосування сили це застосування повинно відповідати та бути пропорційним ступеню небезпеки правопорушення чи протидії, яка чиниться. У ч. 5 ст. 29 Закону України «Про Національну поліцію» зазначено, що застосований поліцейський захід є пропорційним, якщо шкода, заподіяна охоронюваним законом правам і свободам людини або інтересам суспільства чи держави, не перевищує блага, для захисту якого він застосований, або створеної загрози заподіяння шкоди.

Співвідношення застосування заходів примусу при захисті суспільних відносин, припиненні правопорушення з небезпечністю посягання повинно враховувати всі обставини випадку [14, с. 82]. Тому під час вирішення питання відповідності застосування сили навчальна література вказує, що слід зважати на зброя захисту і нападу, характер небезпеки, яка загрожувала; обставини, що могли вплинути на реальне співвідношення сил (місце і час нападу, його раптовість, неготовність до його відбиття,

кількість нападників, їхні фізичні дані) та інші [15, с. 209].

Шкода може спричинятися і при затриманні правопорушника. Якщо вона заподіяна, то повинна відповідати характеру і небезпеці посягання та обстановці затримання. Тому чим небезпечніший злочин, чим менш слушні обставини затримання, тим більша шкода може бути завдана злочинцеві [16, с. 290].

Неоднозначним у цьому контексті є формальне слідування букві закону при застосуванні положення п. 3 ч. 6 ст. 46 Закону «Про Національну поліцію», де сказано, що вогнепальна зброя може застосовуватися працівниками, якщо особа, затримана або заарештована за вчинення особливо тяжкого чи тяжкого злочину, втікає із застосуванням транспортного засобу. Адже до категорії тяжких злочинів належать і крадіжка майна з проникненням у житло, і злісне хуліганство, і блокування транспортних комунікацій.

Тобто, при втечі після скоєння будь-якого з тяжких злочинів до особи може бути застосовано вогнепальну зброю. На мою думку, тут наявна відверта неспіврозмірність шкоди, заподіяної злочинцем, і шкоди, яка може бути спричиненою в результаті вимушеного застосування вогнепальної зброї працівником міліції. Тому в цьому випадку необхідно, на мою думку, привести національне законодавство у відповідність із міжнародним щодо підстав застосування зброї проти людей.

Принцип достатності застосовується в разі неможливості уникнення застосування сили. Це застосування не повинно перевищувати меж, необхідних для припинення протиправних дій або правомірного затримання правопорушника. Частина 7 ст. 29 Закону «Про Національну поліцію» врегульовує, що поліцейський захід припиняється, якщо досягнуто мети його застосування, якщо неможливість досягнення мети заходу є очевидною або якщо немає необхідності в подальшому застосуванні такого заходу. Отже, вимушене заподіяння шкоди не може бути безмежним.

З цього приводу у спеціальній літературі зазначається, що заподіяна шкода злочинцю при його затриманні повинна бути достатньою для того, щоб не дати йому уникнути затримання. [17, с. 230]. На мою думку, достатність у цьому випадку необхідно було б співвіднести не з розміром заподіяної шкоди, а з досягненням кінцевої мети застосування заходів примусу. Застосування фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї повинно припинятися, якщо

досягнута мета правоохорони, тобто проти-правна дія зупинена, особа затримана, припинила чинити опір, припинила буйство, а не тоді, коли спричинена шкода.

Чинним законодавством України передбачене поняття «інтенсивність застосування спецзасобу». Так, ч. 3 ст. 43 Закону «Про Національну поліцію», ч. 3 ст. 17 Закону «Про Національну гвардію України», ч. 9 ст. 18 Закону «Про попереднє ув'язнення» визначають, що вид та інтенсивність застосування заходів примусу визначаються з урахуванням конкретної ситуації, характеру правопорушення та індивідуальних особливостей особи, яка вчинила правопорушення. У словнику іншомовних слів слово «інтенсивність» співвідноситься з поняттям «інтенсивність праці» – ступінь напруженості праці; кількість праці, яку витрачає працівник у процесі виробництва за певний проміжок часу.

Якщо поняття «інтенсивність застосування» і доречно, то тільки у випадках застосування заходів фізичного впливу та гумового кийка, коли під «інтенсивністю» мається на увазі кількість витрачених працівником правоохоронного органу зусиль у певний проміжок часу залежно від наявних обставин, тобто, інтенсивність (напруженість) зусиль, які правоохоронець може регулювати. Поняття «інтенсивності» також може бути віднесеним і до застосування струменю води, бо тиск води можна регулювати і як результат досягати диференційованої кінцевої сили впливу на осіб.

У випадках застосування заходів припинення, які мають дискретну дію і фіксовану силу впливу на особу, на перший план виходить не інтенсивність, а екстенсивність застосування, яка залежить від кількості витрачених засобів. Адже не підлягає регулюванню сила дії кулі при застосуванні поодинокого пострілу, сила дії окремої газової чи світлошумової гранати тощо. В цьому випадку, на мою думку, ефективність застосування залежить від кількості використаних патронів, газових гранат, і від кількості нанесених ударів гумовим кийком. Говорити про інтенсивність застосування в цьому випадку, на мою думку, недоречно.

Втілення ідей пріоритету прав і свобод людини у вітчизняну правову дійсність загалом та діяльність правоохоронних органів зокрема поставило на порядок денний удосконалення принципів застосування заходів примусу. Вони є вихідними позиціями, базовими настановами, на яких заснована не тільки правозастосовна діяльність правоохоронців, але і законодавча діяльність. Саме тому їх подальше наукове дослідження,

обґрунтування та аналіз стануть основою для оптимізації правозастосування у відповідній сфері, що призведе до подальшої демократизації суспільства і формування правової держави.

Список використаних джерел:

1. Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку : Резолюція 34/169 Генеральної Асамблеї ООН від 17.12.1979. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_282.
2. Основні принципи застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами з підтримання правопорядку : Принципи ООН. Міжнародний документ від 07.09.1990. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_334/conv.
3. Мінімальні стандартні правила поводження з в'язнями : Правила ООН від 30.08.1955. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_212#Text.
4. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання : Конвенція ООН від 10.12.1984. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085#Text.
5. Бандурка О.М. Принципи діяльності поліції (міліції) в поліцейському праві сучасних зарубіжних держав. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. 2009. № 2. С. 191–205.
6. Когут Я.М. Принципи діяльності Національної поліції в Україні. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2015. № 3. С. 132–140.
7. Фулей Т.І. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя : Науково-методичний посібник для суддів. 2-ге вид. випр., допов. К., 2015. 208 с.
8. Фролов А.С. Гарантії забезпечення прав громадян при примененні вогнепального озброєння і сили державними органами по підтриманню правопорядку. *Науково-практическа конференція, посвяченна пам'яті проф. Федорова К.Г. (12-13 юнія 1996 года)*. Тезиси докладов. Запорозьке, 1996. С. 159–163.
9. Албул С.В. До питання імплементації у національне законодавство міжнародних стандартів застосування сили та вогнепальної зброї поліцією. *Актуальні проблеми професійної підготовки поліцейського : матеріали круглого столу (26 жовтня 2016 р., м. Одеса)*. Одеса : ОДУВС, 2016. С. 5–11.
10. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень ст. 69 Кримінального кодексу України (справа при призначення судом більш м'якого покарання) : Рішення Конституційного Суду України від 2 листопада 2004 р. № 15-рп/2004. *Офіційний вісник України*. 2004. № 45. Ст. 2975.
11. Гурковський М.П., Єсімов С.С. Основні принципи діяльності поліції щодо забезпечення конституційних прав і свобод людини та грома-

дянина в Україні. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2017. № 1. С. 171–184.

12. Фелік В.І. Класифікація принципів профілактичної діяльності Національної поліції України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Серія: ПРАВО. Випуск 38. Том 2. С. 39–42.

13. Ляшук Р.М. Спеціальні принципи застосування силових заходів Державної прикордонної служби України. *Форум права*. 2009. № 2. С. 244–249. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2009-2/09lrmpcu.pdf>.

14. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / відп. ред. С.С. Яценко. К. : А.С.К., 2006. 848 с.

15. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник. За ред. М.І. Мельника, В.А. Клименка. К. : Атіка, 2008. 376 с.

16. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник. М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов та ін.; за ред. проф. М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. 2-ге вид., перероб. і допов. К. : Юрінком Інтер, 2004. 480 с.

17. Коржанський М.Й. Уголовне право України. Частина загальна : Курс лекцій. К., 1996. 336 с.

Savchuk Denys. Principles of application of enforcement measures by law enforcement authorities

The article examines the issues of initial provisions for regulating the use of coercive measures by law enforcement agencies. It is established that the principles of application of coercive measures should be classified into general and special. The general principles apply to all law enforcement activities, not just the use of coercive measures, and cover objectively established laws, traditions, legal norms and ethical rules that have gradually been established in the field of policing and are designed to ensure stability and efficiency of law enforcement agencies, including important are: the principle of the rule of law; the principle of humanism; the principle of non-discrimination; the principle of openness and transparency.

It is substantiated that the activity of officials on the application of coercive measures is also based on special principles, which are inherent only in this aspect of the activity of law enforcement agencies and are derived from general principles. Their list includes: the principle of restraining the activities of law enforcement; the principle of causing the least damage; the principle of proportionality; the principle of sufficiency of coercive measures.

It is concluded that the implementation of the ideas of the priority of human rights and freedoms in the domestic legal reality in general and the activities of law enforcement agencies in particular, decided to improve the principles of coercive measures.

They are the starting point, the basic guidelines on which are based not only law enforcement activities, but also legislative activity. That is why their further scientific research, substantiation and analysis will be the basis for optimizing law enforcement in the relevant field, which in turn will lead to further democratization of society and the formation of the rule of law.

Key words: principles, principle of rule of law, principle of humanism, principle of non-discrimination, principle of openness and transparency, principle of restraint of law enforcement activity, principle of causing the least damage, coercive measures, principle of proportionality, principle of sufficiency of coercive measure.